

หน่วยที่ 2

ประวัติการปกครองของไทย

ประเทศไทยมีการปกครอง ในระบอบราชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุขของประเทศ มี นายกรัฐมนตรี เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาล ประเทศไทย มีการจัดระเบียบการปกครอง ภายในประเทศอย่างเป็นระบบ มา ช้านานแล้ว ซึ่งยังผลให้ประเทศไทยมีความเป็นปึกแผ่น และสามารถรักษาเอกราช มาได้จนถึงทุกวันนี้

การปกครองของไทย ได้ปรับและเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม กับกาลสมัย และ เป็นไปตามความต้องการ ของ ประเทศชาติเสมอมา ทำให้วิธีดำเนินการปกครอง แต่ละสมัยแตกต่างกันไป

สมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์

สมัยสุโขทัย (พ.ศ.1781-1981)

- การปกครองแบบราชาธิปไตย แบบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่กษัตริย์ให้ความดูแลประชาชนใน ลักษณะบิดาปกครองบุตรจึงเรียกว่าเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ผู้ปกครอง พระมหากษัตริย์ คำ นำหน้าของพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยนั้นจึงใช้ว่า "พ่อขุน"
- การปกครองหัวเมือง หรือการปกครองส่วนภูมิภาคสมัยสุโขทัย แบ่งหัวเมืองออกเป็น 3 ประเภท คือ หัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก และเมืองประเทศราช

❖ สมัยอยุธยา (พ.ศ.1893-2310)

เริ่มต้นเมื่อพระเจ้าอู่ทองทรงตั้งกรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีเมื่อราวปี พ.ศ.1893 คำที่ใช้เรียกพระเจ้าอู่ทองมิได้เรียก "พ่อขุน" อย่างที่เรียกกันมาครั้งสุโขทัย แต่เรียกว่า "สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว" พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในฐานะเทวราชหรือสมมติเทพ เป็นองค์รัฐาธิปัตย์ปกครองแผ่นดิน

- แนวคิดเกี่ยวกับกษัตริย์เป็นไปตามคติพราหมณ์ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากเขมร โดยถือว่า กษัตริย์เป็นผู้ได้รับอำนาจจากสวรรค์หรือพระเจ้าบนมนุษย์โลก
- กษัตริย์เป็นเทวสิทธิ เป็นเสมือนเจ้าชีวิต
- ในรัชกาล สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แห่งกรุงศรีอยุธยาไทยได้พัฒนาจนมีฐานะ เป็น **ราชอาณาจักรสยาม อย่างแท้จริง** สิ่งสำคัญ ที่ แสดง อาณาจักรสยาม อย่างแท้จริง คือ มี การ ปฏิรูป การ ปกครอง และ การ บริหารราชการ แผ่นดิน ที่รวม ศูนย์ แห่ง อำนาจ มาอยู่ ภายใต้ พระ มหา กษัตริย์ ณ ราชธานี เพียง แห่ง เดียวนั้น ก็คือ การ ยกเลิก การ แต่ง ตั้ง เจ้านาย ใน พระ ราช วงศ์ เช่น พระ ราช โอรส พระราช นัดดา ไป ปก ครอง เมือง สำคัญ ที่ เรียก ว่า เมือง ลูก หลวง หรือ หลาน หลวง ตั้งแต่ ก่อน ออก กฎ ข้อ บังคับ ให้ บรรดา เจ้านาย อยู่ ภาย ใน นคร โดยมี การ แต่ง ตั้ง ให้มี ตำแหน่ง ขันยศ ศักดิ์ และ สิทธิพิเศษ ของ แต่ละ บุคคล ส่วนใน เรื่อง การปกครอง หัวเมือง นั้น โปรด ให้มี การ แต่งตั้ง ขุนนาง จาก ส่วนกลาง ไป ปกครอง เจ้าเมือง ขุนนาง และ คณะ กรรมการ เมือง แต่ละ เมือง มี ตำแหน่ง ยศ ชั้น ราชทินนาม และ ศักดินา ลำดับ ใน ลักษณะ ที่ สอดคล้อง กับ ขนาด และ ฐานะ ความ สำคัญ ของ แต่ละ เมือง ถ้าเป็น เมืองใหญ่ เมือง สำคัญ ก็เป็น เมืองเอก เจ้าเมือง มียศ ลา- บรรดา ศักดิ์ สูง ชั้น พระยา หรือ ออกญา ขึ้นไป ส่วน เมืองรอง ลงมา ได้แก่ เมือง ชั้นโท และ ชั้นตรี ที่มี เจ้าเมือง มียศ เป็น พระยา หรือ ออกญา ลงมา บรรดา เจ้าเมือง เหล่านี้ ไม่มี อำนาจ และ สิทธิ ในการ ปกครอง และ การ บริหาร เต็มที่ อย่าง แต่ก่อน จะต้อง ขึ้นอยู่ กับ การควบคุม ของ เจ้าสังกัด ใหญ่ใน พระนคร หลวง ซึ่ง ประกอบ ด้วย ฝ่ายทหาร และ พลเรือน

❖ **สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325-2475)**

- "ได้นำเอาแบบอย่าง การปกครองในสมัยสุโขทัย และอยุธยา มาผสมกัน ฐานะของพระมหากษัตริย์เปลี่ยนแปลงไป ไม่ได้อยู่ในฐานะเทวราช หรือสมมติเทพดังแต่ก่อน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎร มีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ถึงแม้จะปกครอง ตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่มีลักษณะประชาธิปไตยแฝงอยู่ ในหลายรูปแบบ เช่น แทรกอยู่ในการปกครอง พระมหากษัตริย์ทรงให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนในการดำรงชีวิต
- การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สิ้นสุดลงเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 โดยคณะราษฎร การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ นับเป็นจุดเริ่มต้น ของการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีศูนย์อำนาจการปกครองอยู่ที่ 3 สถาบันสำคัญคือ สถาบันนิติบัญญัติ ซึ่งมีรัฐสภาเป็นผู้ใช้อำนาจในการออกกฎหมาย สถาบันบริหาร ซึ่งมี คณะรัฐมนตรี เป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร และสถาบันตุลาการ ซึ่งมีศาลสถิตยุติธรรม เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่พิพากษา อรรถคดีในพระปรมาภิไธย

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ.2475

ความพยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5

1. สมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2429) ได้มีเจ้านายและขุนนางคณะหนึ่งซึ่งล้วนแต่เคยออกไปศึกษาหรือมีประสบการณ์ในประเทศแถบยุโรป รวม 11 คน ได้รวมกันยื่นบันทึกถวายความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรต่อล้นเกล้ารัชกาลที่ 5
2. เจ้านายและขุนนางเห็นว่าอำนาจบริหารทั้งหมดตกอยู่กับ รัชกาลที่ 5 เพียงพระองค์เดียว จึงขอมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจบริหาร
3. พระราชกรณียกิจบางประการของรัชกาลที่ 5 ที่ได้รับการวิเคราะห์ว่าทรงสนับสนุน การปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น การเลิกทาส การปฏิรูปการบริหารราชการ และทรงสนับสนุนการศึกษา

ความพยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 6

1. รัชกาลที่ 6 ได้ทรงเคยแสดงความคิดเห็นว่า พระองค์นิยมระบบรัฐธรรมนูญ แต่ที่ยังไม่ทรงพระราชทาน เพราะเสนาบดีและที่ปรึกษาราชการทั้งชาวอังกฤษและอเมริกันทัดทานไว้ เนื่องจากเห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดการศึกษา
2. รัชกาลที่ 6 ได้สนับสนุนรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยได้ตั้งเมืองสมมุติ "ดุสิตธานี" ขึ้นในบริเวณวังพญาไท

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 รัชกาลที่ 7

การเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎร ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 สืบเนื่องจากแนวความคิดที่จะมีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย สะสมมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการที่ไม่พึงพอใจสภาพบ้านเมืองไทย เมื่อเปรียบเทียบกับความเจริญของประเทศที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยเป็นสาเหตุหนึ่งและสภาพการณ์การเมืองการปกครอง รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่คณะราษฎรนำไปอ้างเพื่อจะยึดอำนาจการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นให้ราษฎรได้มีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475

1. **สภาพการเมืองการปกครอง** เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยราชสมบัติใน พ.ศ.2468 พระองค์ได้ทรงตระหนักมาก่อนแล้วว่า พระราชฐานะของพระมหากษัตริย์กำลังถูกพวกปัญญาชนมอง ไปในทางที่ไม่ดี

มาตั้งแต่รัชกาลก่อน และความรู้สึกระหว่างพระมหากษัตริย์กับพระบรมวงศานุวงศ์ใหญ่โตอยู่ในภาวะที่แตกแยกกัน ดังนั้น พระองค์จึงทรงตั้ง “อภิรัฐมนตรีสภา” เพื่อรวบรวมพระบรมวงศานุวงศ์อาวุโสสูง แต่ยังทรงทันสมัยด้วยมีประสบการณ์มาก มาทรงทำงานร่วมกันเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่พระราชวงศ์ และทรงช่วยแบ่งเบาพระราชกิจของพระองค์ด้วย ผลปรากฏว่า การที่ทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์เป็นอภิรัฐมนตรีสภาเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของข้าราชการและประชาชนว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นกษัตริย์ที่อ่อนแอขาดความเชื่อมั่นในพระองค์เองและตกอยู่ใต้อำนาจของ อภิรัฐมนตรีสภา ซึ่งพระองค์เองก็ทรงตระหนักดี ดังที่พระองค์ได้ทรงอ้างถึงในเรื่องนี้ในพระราชบันทึกถึงพระ ยากัลยามไมตรี (ดร.ฟรานซิส บีเชอร์) ว่า “ที่ว่าการมีอภิรัฐมนตรีสภาเป็นการลดเกียรติภูมิของพระมหากษัตริย์ลงไปนั้น ข้าพเจ้ายอมรับว่าจริง”

และเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2474 นายเรมอนด์ บี สตีเวนส์ และพระยาศรีวิศาลวาจา ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเค้า โครงร่างรัฐธรรมนูญมีชื่อเป็นภาษาอังกฤษ “Outline of Changes in the form of Government” ตามที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำชับว่า “ฉันมีความประสงค์จะให้รัฐธรรมนูญแก่ราษฎรโดยเร็วที่สุด” ที่ประชุมอภิรัฐมนตรี สภาได้กราบทูลคัดค้านว่ายังไม่ถึงเวลาอันควร เกรงว่าเมื่อพระราชทานรัฐธรรมนูญแล้ว จะเกิดความเสียหายแก่ บ้านเมืองในภายหลัง การจัดตั้งอภิรัฐมนตรีสภาจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่กระตุ้นกลุ่มปัญญาชนให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจพระ บรมราชาธิบายทางการเมืองการปกครองประเทศของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

2. ปัญหาเศรษฐกิจและการแก้ไข เนื่องจากประเทศไทยในช่วง พ.ศ.2467 – 2474 ประสบปัญหาเศรษฐกิจอยู่ใน ภาวะตกต่ำตามสภาพการณ์เศรษฐกิจของโลก อันมีสาเหตุจากการที่ประเทศต่าง ๆ ต้องใช้จ่ายเงินไปในการบูรณะ ประเทศซึ่งเสียหายจากสงครามโลกครั้งที่ 1 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพยายามแก้ไขภาวะ เศรษฐกิจของประเทศด้วยพระปรีชาญาณอันสุขุม ให้กระทบกระเทือนถึงประเทศชาติและประชาชนน้อยที่สุด วิธีแรก คือทรงตัดทอนรายจ่ายให้ลดน้อยลง ให้กระทรวงทุกกระทรวงตัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นออก ให้ข้าราชการทั้งทหารและพล เรือที่ไม่จำเป็นออกจากราชการ การตัดทอนรายจ่ายนี้มีใช้ตัดแต่คนอื่น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ตัดเงิน รายได้ที่รัฐบาลทูลเกล้าฯ ถวายแก่พระองค์ 4 ล้านบาท ในปี 2469 เงินงบประมาณส่วนพระองค์ที่ถูกตัดนี้มีค่าร้อยละ 46 ของยอดรวมของงบประมาณแผ่นดินในปีนั้น ลดจำนวนมหาดเล็กจาก 3,000 คน เหลือเพียง 300 คน ในระยะต่อมาให้ ยุบกรมหรือกองใดที่ทำหน้าที่ซ้ำซ้อนกัน กระทรวงหรือกรมใดที่พอจะรวมหน้าที่กันเข้าไว้ได้ก็ให้รวมกัน ดังนั้น กระทรวง 12 กระทรวง จึงเหลือ 10 กระทรวง และยังทรงให้ยกเลิกภาค ยุบมณฑลและจังหวัดอีกหลายแห่ง ในการ ปรับปรุงแก้ไขให้การเงินของประเทศเข้าสู่ดุลยภาพ ได้ทรงทำด้วยวิธีต่างๆ เป็นหลายครั้งหลายครา เช่น ทรงหันมาใช้วิธี เพิ่มภาษีอากร โปรศฯ ให้ตราพระราชบัญญัติพิทักษ์อัตราภาษีศุลกากรฉบับใหม่ โดยเพิ่มภาษีสินค้าขาเข้าทุกชิ้นในอัตรา อย่างต่ำสุดร้อยละ 5 จนถึงร้อยละ 50 ของต้นทุน และตราพระราชบัญญัติเก็บภาษีเพิ่มขึ้นอีก 2-3 ประเภท ได้แก่ ภาษี โรงงาน ภาษีที่ดิน ภาษีหลังคาเรือน และภาษีเงินเดือน เป็นต้น

3. ความไม่พอใจในความแตกต่างทางฐานะด้านสังคม

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อีกเรื่องหนึ่งว่าทรงแต่งตั้งเจ้านายเข้ามาดำรง ตำแหน่งสำคัญ ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เข้ามาแทนพวกสามัญชน ซึ่งเดิมได้รับการแต่งตั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เก้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นถึงแม้ว่าเจ้านายแต่ละองค์ที่ได้รับการแต่งตั้งจะทรงมีความเหมาะสมเพียงใดก็ตาม ก็ย่อม กระทบกระเทือนสำนักแห่งชนชั้นในหมู่สามัญชนอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยเฉพาะเมื่อมีการดูแลข้าราชการในยามที่ เศรษฐกิจตกต่ำ ผู้ถูกดูแลเป็นสามัญชน แล้วแต่งตั้งพวกเจ้าเข้าแทนหรือไม่ดูแลข้าราชการที่เป็นเจ้า เป็นต้น

4. ความไม่พอใจระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และการเรียกร้องระบอบประชาธิปไตย

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 หรือที่เรียกในปัจจุบันว่าการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 นั้น น่าจะมีสาเหตุหลัก มาจากความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ประเทศไทยมีมาช้านาน ให้เป็นแบบ ประชาธิปไตยตามแบบอย่างประเทศตะวันตกส่วนความวิกฤติทางเศรษฐกิจและอื่น ๆ ล้วนเป็นสาเหตุรองเท่านั้น การศึกษาของกุลบุตรชั้นสูงของสังคมไทยค่อย ๆ เปลี่ยนไปสู่แบบตะวันตก สืบเนื่องจากการปรับปรุงบ้านเมืองในรัช

สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อิทธิพลต่อความรู้สึคนึกคิดเรื่องระบอบประชาธิปไตยได้แพร่เข้ามาสู่ประชาชนไทยด้วย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีกลุ่มข้าราชการไทยที่รับราชการในวงการทูตยุโรป กราบบังคมทูลให้มีการเปลี่ยนระบอบการปกครองให้เป็นแบบมีรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2474 (ร.ศ. 103) ข้อเสนอของเทียนวรรณในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดกบฏ ร.ศ.130 เมื่อ พ.ศ. 2454 เพื่อให้เปลี่ยนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยตามประเทศญี่ปุ่น ตุรกี และจีน แต่การกบฏ ร.ศ.130 ไม่เป็นผลสำเร็จ

ครั้นมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กลุ่มปัญญาชนที่เคยศึกษาวิทยาการแบบตะวันตกมีมากขึ้น คนรุ่นใหม่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาในยุโรปมากขึ้น คนเหล่านี้ศึกษาลัทธิประชาธิปไตย ความเสมอภาค เสรีภาพ ศึกษาเรื่องรัฐสภา รัฐธรรมนูญ และวิธีบริหารของรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย ก็ได้ตั้งความหวังไว้ว่าประเทศไทยจะมีการปกครองแบบรัฐสภา แต่การตั้งความหวังไว้ไม่สำเร็จตามที่มุ่งหวัง ไม่มีการตั้งสถาบันการเมืองที่สอดคล้องกับแนวความคิดประชาธิปไตย ความล่าช้าในการปรับปรุงการบริหารแผ่นดิน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้อำนาจเด็ดขาดไม่ควรอยู่ที่พระมหากษัตริย์พระองค์เดียว ซึ่งทำให้การบริหารแผ่นดินผิดพลาดได้ง่าย

คณะราษฎร

คณะราษฎร ประกอบด้วยกลุ่มนักเรียนไทยในต่างประเทศ และกลุ่มนายทหารในประเทศไทย ทั้ง 2 กลุ่ม มีความต้องการตรงกันในการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย คือ

1. กลุ่มนักเรียนไทยในต่างประเทศ
2. กลุ่มนายทหารในประเทศไทย

1. กลุ่มนักเรียนไทยในต่างประเทศ

นักเรียนไทยที่คิดจะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ ก็คือกลุ่มนักเรียนที่รัฐบาลไทยส่งไปศึกษาวิชา กฎหมาย การทหาร วิทยาศาสตร์ ตามประเทศต่าง ๆ ในยุโรป จะมีนักเรียนที่เรียน โดยทุนส่วนตัวอยู่บ้างก็เป็นจำนวนน้อย นักเรียนเหล่านี้จะมาพักผ่อน ตอนปิดภาคเรียนที่กรุงปารีส ได้พบปะพูดคุยถึงเรื่องราวต่าง ๆ เปรียบเทียบสิ่งที่ตนได้พบเห็นมากับคนอื่นในการวิพากษ์วิจารณ์ก็จะรวมถึงระบอบการปกครองของประเทศด้วย หนึ่งประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีนักปราชญ์ทางการเมืองหลายคน และฝรั่งเศสก็ได้ปฏิวัติประเทศเป็นระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตย บรรยากาศทางการเมืองการปกครองเหล่านี้มีอิทธิพลทางความคิดของนักเรียนไทยด้วย

คนกลุ่มนี้ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผลการประชุมครั้งแรกมีมติให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าจนกว่าจะมีบุคคลอื่นที่เหมาะสม และได้มีข้อตกลงเบื้องต้น 3 ประการ คือ การหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ให้ความคิดในการดำเนินการยึดอำนาจการปกครอง , กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะร่วมคณะ , การหาทุนรอนที่จะใช้จ่ายในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง สมาชิก 7 คนแรก เรียกว่า คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ต่อมา นายปรีดี พนมยงค์ ได้เสนอ ในที่ประชุมให้ใช้ชื่อ “คณะราษฎร” ต่อจากนั้นผู้ที่เข้าร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ต่างประเทศและที่อยู่ในประเทศไทย ก็ใช้ชื่อคณะว่า “คณะราษฎร” และที่ใช้คำว่า “คณะ” เพราะก่อน พ.ศ. 2475 ปทานุกรมของกระทรวงธรรมการและทางราชการ ยังมีได้ใช้คำว่า “พรรค” เพื่อเรียกองค์การหรือพรรคการเมือง นักวิชาการใช้คำไทยว่า “Party” ต่อมา พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงษ์ประพันธ์ ทรงแนะนำให้ใช้คำไทยว่า “คณะพรรค” ถ่ายทอดคำอังกฤษ “Political Party” เมื่อ พ.ศ.2480 ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2489 ได้ตัดคำว่าคณะ ออก จึงเหลือแต่ “พรรค” “พรรคการเมือง” เริ่มเริ่มใช้เป็นทางการเมื่อ พ.ศ.2492 และเหตุที่ใช้คำว่า “ราษฎร” เพราะผู้ก่อการฯ ทุกคนเป็นราษฎร ไทยแท้จริง และสมาชิกคณะราษฎรทั้งหลาย

ยอมอุทิศตนและความเหน็ดเหนื่อยเพื่อราษฎรให้บรรลุถึงซึ่งประชาธิปไตย ดังที่นักประชาธิปไตยส่วนมากยอมรับว่า ประธานาธิบดี ลินคอล์น ได้สรุปคำว่า “ประชาธิปไตย” ได้อย่างเหมาะสมว่า “รัฐบาลของราษฎร โดยราษฎร เพื่อราษฎร”

2. กลุ่มนายทหารในประเทศไทย

ถึงแม้คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะเข้ามาประสานงานในกรุงเทพการดำเนินงานเป็นไปอย่างช้ามาก และถึงจะมีผู้มาร่วมคิดปฏิวัติมากขึ้น ก็ยังไม่มีความหมาย ถ้าไม่มีอำนาจหรือกำลังอยู่ในมือ ดังนั้น ผู้ก่อการปฏิวัติจึงได้ตั้งความหวังทางด้านทหารเป็นสำคัญ ใน พ.ศ.2474 ร้อยโท ประยูร ภมรมนตรี ซึ่งเป็นผู้อยู่ในคณะราษฎรแต่แรกเริ่มด้วยผู้หนึ่ง ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อขอความร่วมมือชักชวนคณะนายทหารผู้ใหญ่ซึ่งอาจมีความคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองอยู่แล้ว ให้มาจับมือกับพลเรือนคณะราษฎร

พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นรองจเรทหารบก

พันเอก พระยารางสุรเดช (เทพ พันธุมเสน) อาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาทหารประจำกรมยุทธศึกษาทหารบก

พันเอก พระยาฤทธิอัคนย์ (สละ เอมะศิริ) ผู้บังคับการกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ เป็นบุคคลที่มีกำลังทหารอยู่ในมือ

พันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ (วัน ชูถิ่น) ผู้อำนวยการ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก

นายทหาร 4 คนนี้ เรียกว่า “สี่ทหารเสือ”

ดังนั้น เมื่อกลุ่มนายทหารในประเทศไทยได้มีการติดต่อร่วมมือกับ กลุ่มนักเรียนไทยในต่างประเทศที่กลับมาอยู่ในประเทศไทยแล้ว การวางแผนยึดอำนาจการปกครองจึงได้เกิดขึ้นทั้งสองกลุ่มต่างก็ได้รับแนวคิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากบุคคลและเหตุการณ์ที่เกิดในอดีตมาแล้ว เป็นที่แน่นอนว่า ทั้งสองกลุ่มของคณะราษฎร ได้ศึกษาบทเรียนจากคณะปฏิวัติคณะแรกคือ กบฏ

ร.ศ.130 การปฏิวัติครั้งแรกล้มเหลวเพราะสมาชิกของกลุ่มนำความลับไปเปิดเผย ดังนั้นคณะราษฎร จะต้องระมัดระวังในการหาสมาชิกที่ไว้วางใจได้ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งแผนปฏิวัติต้องรัดกุม รวดเร็ว และมีอำนาจที่ทุกคนจะต้องยอม คือมีอาวุธเป็นเครื่องมือ

สรุป

คณะราษฎรที่ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 นั้นประกอบด้วยคนสองกลุ่ม คือ กลุ่มนักเรียนไทยในต่างประเทศ และกลุ่มนายทหารในประเทศไทยบุคคลทั้งสองกลุ่มพื้นฐานการศึกษาคล้ายกันคือ ศึกษาวิชาพื้นฐานหรือวิชาชีพจากประเทศทางตะวันตก โดดชดกับการปกครองของประเทศที่ตนไปศึกษา คือ ได้สัมผัสกับบรรยากาศการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เห็นความเจริญก้าวหน้าจากการที่ประชาชนในยุโรปตะวันตกมีส่วนร่วมในการปกครอง ประกอบกับบุคคลทั้งสองกลุ่มเป็นบุคคลที่มีสติปัญญาสูง ส่วนใหญ่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวง จึงกำหนดในความคิดว่าตนควรจะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ

คณะผู้ก่อการยึดอำนาจการปกครอง ได้รวมกลุ่มกันที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ตั้งแต่ พ.ศ.2469 ได้มีข้อขัดแย้งกับผู้ดูแลนักเรียนไทยในฝรั่งเศสซึ่งเป็นพระราชวงศ์องค์หนึ่ง ซึ่งกล่าวหาว่านักเรียนไทยเป็นพวกหัวรุนแรง ไม่ปฏิบัติตามระเบียบวินัย ควรเรียกบางคนกลับประเทศไทยให้นักเรียนในต่างประเทศมีพื้นฐานการไม่พอใจสถานการณ์บ้านเมืองเป็นส่วนตัว คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เป็นนักเรียนไทยในต่างประเทศเมื่อกลับมาถึงประเทศไทย ก็ได้เตรียมการวางแผนยึดอำนาจ โดยชักชวนให้กลุ่มนายทหารเข้าร่วมด้วย การยึดอำนาจการปกครองของประเทศไทยมีผู้กระทำมาครั้งหนึ่งแล้วใน ร.ศ.130 กระทำไม่สำเร็จ ดังนั้นคณะราษฎรจึงได้วางแผนอย่างดีป้องกันข้อบกพร่องที่

อาจมีขึ้น และการจัดখনทหารเข้าร่วมด้วยจึงทำให้เกิดความสำเร็จเพราะทหารมีอาวุธ ผู้บริหารประเทศยินยอมให้ คณะราษฎรยึดอำนาจไม่ได้แย่ง ด้วยเกรงว่าพระบรมวงศานุวงศ์จนถึงประชาชนจะเป็นอันตรายเพราะอาวุธ

ชนวนที่ทำให้คณะราษฎรลงมือวางแผนยึดอำนาจมีหลายสาเหตุ สาเหตุแรกได้แก่สภาพบ้านเมืองในช่วงเวลานั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาอภิรัฐมนตรีสภาซึ่งสมาชิกทั้งหมดเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ด้วยเหตุผลที่จำให้แก่สถานการณ์ที่กล่าวว่า พระมหากษัตริย์กับพระบรมวงศผู้ใหญ่แตกแยกกัน อภิรัฐมนตรีสภาช่วยแบ่งเบาพระราชกรณียกิจได้หลายประการแต่ความคิดของผู้ใหญ่และของผู้เยาว์กว่าย่อมแตกต่างกัน ดังนั้นการยับยั้งข้อเสนอบางเรื่องโดยเฉพาะพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้ประชาชนชาวไทยในวาระราชวงศ์จักรีทรงปกครองแผ่นดินมาครบ 150 ปี จึงทำให้คณะราษฎรและกลุ่มหนังสือพิมพ์มองว่า พวกเจ้าหลงกับอำนาจ สาเหตุที่สองได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศรายได้ไม่พอกับรายจ่าย สืบเนื่องจากเศรษฐกิจของโลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และการใช้จ่ายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การแก้ไขคือ การลดข้าราชการ ยุบเลิกหน่วยงานต่าง ๆ ตัดทอนค่าใช้จ่ายของกระทรวง กรม กอง และเก็บภาษีบางประการเพิ่มการแก้ไขดังนี้ ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ผู้เสียประโยชน์ ในวงการทหารก็เช่นกัน การขัดแย้งเรื่องงบประมาณกระทรวงกลาโหม จนถึงเสนอบัตรกระทรวงกลาโหมขอลาออกจากราชการ จึงเป็นเหตุให้นายทหารคิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในขณะที่มีการลดข้าราชการออก ก็มีกลุ่มบุคคลมองว่าหลุดออกเฉพาะสามัญชน ส่วนข้าราชการที่เป็นเจ้าไม่ต้องถูกลด แล้วยังบรรจุเข้าทำงานแทนสามัญชนอีก ความแตกต่างทางฐานะด้านสังคมก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่ง

สาเหตุที่สำคัญที่สุดก็คือ ความล่าช้าในการบริหารราชการแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์จะฝึกข้าราชการในสภากรรมการองคมนตรีให้เรียนรู้วิธีการประชุมปรึกษาแบบรัฐสภาเพื่อเตรียมการพระราชทานรัฐธรรมนูญ ก็ทำได้อย่างไรไม่มีผลเท่าไรนักพระราชบัญญัติเทศบาลซึ่งจะเป็นรากฐานของการปกครองตนเองก็ยังไม่ได้ประกาศออกใช้ และข้อสุดท้ายคือ ร่างรัฐธรรมนูญที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ผู้ชำนาญการร่างไว้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ยังไม่ได้พระราชทานแก่ประชาชน

การเปลี่ยนแปลงการปกครองกระทำสำเร็จ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชน การปกครองของประเทศจึงเปลี่ยนไป คือมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ

กบฏ ปฏิวัติ รัฐประหาร

กบฏ หมายถึง การใช้กำลังยึดอำนาจโดยวิธีที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ แต่ไม่สำเร็จ
 ปฏิวัติ หมายถึง การใช้กำลังยึดอำนาจ โดยวิธีที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ได้สำเร็จ ยกเลิกรัฐธรรมนูญ เปลี่ยนแปลงการปกครองทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
 รัฐประหาร หมายถึง การใช้กำลังยึดอำนาจ โดยวิธีที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ได้สำเร็จเปลี่ยนแปลงเฉพาะผู้นำไม่ได้เปลี่ยนแปลงหลักการหรือโครงสร้างทางการเมือง

กบฏ ปฏิวัติ รัฐประหาร

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนรัฐบาลหรือคณะผู้ปกครองหรือการเปลี่ยนกติกการปกครองหรือรัฐธรรมนูญ ย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในทุกประเทศปกติรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศย่อมกำหนดวิธีการเปลี่ยนแปลงไว้ เช่น ให้มีการเลือกตั้งทั่วไปทุก 4 ปี หรือ 5 ปี หรือเลือกประธานาธิบดีทุก 4 ปี หรือ 6 ปี เพื่อให้โอกาสประชาชนตัดสินใจว่าจะให้บุคคลใดหรือกลุ่มพรรคการเมืองใดได้เป็นผู้ปกครอง และกำหนดวิธีการเปลี่ยนแปลงหลักการหรือสาระของรัฐธรรมนูญหรือแม้กระทั่งสร้างรัฐธรรมนูญใหม่แทนฉบับเดิม การเปลี่ยนแปลงตามกระบวนการดังกล่าวข้างต้นถือว่าการเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธี และเป็นวิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงอีกวิธีหนึ่งก็คือว่าเป็นวิธีการรุนแรงและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย นั่นก็คือการใช้กำลังเข้าข่มขู่ เช่น ใช้กองกำลังติดอาวุธเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลเดิมไล่คณะรัฐมนตรีออกไปและตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่ โดยกลุ่มของคนที่ยึด

อำนาจเข้ามาแทนที่หรือยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเดิมแล้วร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ วางกฎและกติกาดำเนินการที่กลุ่มผู้มีอำนาจปรารถนา โดยปกติคณะหรือกลุ่มบุคคลที่จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงด้วยวิธีนี้จะต้องมีกองกำลังติดอาวุธเข้าปฏิบัติการ มิฉะนั้นแล้วก็ยากที่จะสำเร็จ และถึงมีกำลังก็ไม่อาจไม่สำเร็จเสมอไป เพราะมีองค์ประกอบการสนับสนุนหรือต่อต้านจากประชาชนเข้ามาเป็นปัจจัยประกอบด้วย ปัญหาที่เกิดขึ้นกับประเทศที่ไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองก็คือว่า การเปลี่ยนรัฐบาลหรือผู้ปกครองประเทศมักไม่เป็นไปตามกติกาหรือระเบียบแบบแผนโดยสันติวิธี ตรงกันข้ามมักเกิดการแย่งชิงอำนาจด้วยการใช้กำลังอยู่เนือง ๆ ไม่ว่าจะเข้าไปในรูปของการจลาจลกบฏ ปฏิวัติหรือรัฐประหารความหมายของคำเหล่านี้เหมือนกันในแง่ที่ว่าเป็นการใช้กำลังอาวุธยึดอำนาจทางการเมืองแต่มีความหมายต่าง กันในด้านผลของการใช้กำลังความรุนแรงนั้นหากทำการไม่สำเร็จก็ถูกเรียกว่ากบฏจลาจล (rebellion) ถ้าการยึดอำนาจนั้นสัมฤทธิ์ผลและเป็นเพียงเปลี่ยนรัฐบาลเรียกว่ารัฐประหาร (coup d'etat) แต่ถ้ารัฐบาลใหม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงมูลฐานระบอบการปกครองนับว่าเป็นการปฏิวัติพียงเช่น การปฏิวัติครั้งสำคัญ ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ได้แก่ การปฏิวัติใหญ่ของฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 การปฏิวัติในรัสเซีย ค.ศ. 1917 การปฏิวัติของจีนในปี ค.ศ. 1949 เป็นต้น สำหรับในการเมืองไทยคำว่าปฏิวัติกับรัฐประหารมักใช้ปะปนกันแล้วแต่ผู้ยึดอำนาจได้นั้นจะเรียกตัวเองว่าอะไร เท่าที่ผ่านมามีคนนิยมใช้คำว่าปฏิวัติ เพราะเป็นคำที่ดูแข็งขันน่าเกรงขามเพื่อความสะดวกในการอ้างไว้ซึ่งอำนาจที่ได้มานั้น ทั้งนี้โดยเนื้อแท้แล้วนับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติที่แท้จริงครั้งเดียวที่เกิดขึ้น ในประเทศไทย การยึดอำนาจโดยวิธีการใช้กำลัง ครั้งต่อ ๆ มาในทางรัฐศาสตร์ถือว่าเป็นเพียงการรัฐประหารเท่านั้น เพราะผู้ยึดอำนาจได้นั้นไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงหลักการมูลฐานของระบอบการปกครองเลย ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมทางการเมืองและมีให้สับสนกับการใช้ชื่อเรียกตัวเองของคณะที่ทำการยึดอำนาจทั้งหลาย อาจสรุปได้ว่าความหมายได้ว่าความหมายแคบ ๆ โดยเฉพาะเจาะจงสำหรับคำว่าปฏิวัติ และรัฐประหาร ในบรรยากาศการเมืองไทยเป็นดังนี้คือ “ปฏิวัติหมายถึงการยึดอำนาจโดยวิธีการที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ยกเลิกรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ อาจมีหรือไม่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และอาจจัดตั้งให้มีรัฐบาลและสถาตามแบบฉบับการปกครองโดยทั่วไป แต่รัฐบาลและสมาชิกสภาจะมาจากการแต่งตั้งทั้งหมด” ส่วน “รัฐประหารหมายถึงการยึดอำนาจโดยวิธีการที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ แต่ยังคงใช้รัฐธรรมนูญฉบับเก่าต่อไป หรือประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นในระยะเวลาไม่นานนัก

กบฏ ปฏิวัติ รัฐประหารแยกตามประเภทเหตุการณ์

กบฏ	ปฏิวัติ	รัฐประหาร
1.กบฏ ร.ศ.130	1.คณะราษฎร ปฏิวัติ	1.พ.อ. พระยาพหลฯ ทำการรัฐประหาร
2.กบฏบวรเดช (11 ตุลาคม 2476)	(4 มิ.ย. 2475)	(20 มิ.ย. 2476)
3.กบฏนายสิบ (3 สิงหาคม 2478)		2.พล.ท.ผิน ชุณหะวัณและคณะนายทหารบกทำการรัฐประหาร
4.กบฏพระยาทรงสุรเดช หรือกบฏ 18 ศพ (29 มกราคม 2482)		(8 พ.ย. 2490)
5. กบฏเสนาริการ (1 ตุลาคม 2491)		3.จอมพล ป. พิบูลสงครามทำการรัฐประหาร
6.กบฏแบ่งแยกดินแดน (พย. 2491)		(29 พ.ย. 2494)
7.กบฏวังหลวง (26 กุมภาพันธ์ 2492)		4.จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหาร
8.กบฏแมนฮัตตัน (29 มิถุนายน 2494)		(16 กันยายน 2500)
		5.จอมพลถนอม กิตติขจร ทำการรัฐประหาร
		(20 ตุลาคม 2501)
		6. จอมพลถนอม กิตติขจร ทำการรัฐประหาร
		(17 พฤศจิกายน 2514)
		7.พล.ร.อ สัจด์ ชลออยู่ ทำการรัฐประหาร
		(20 ตุลาคม 2520)
		8.พล.อ. สุนทร คงสมพงษ์ ทำการรัฐประหาร

9.กบฏสันติภาพ (8 พฤศจิกายน 2497) 10.กบฏ 26 มีนาคม 2520 11.กบฏยิ่งเตอร์ก (1 เมษายน 2524) 12.กบฏทหารนอกราชการ (9 กันยายน 2528)		(23 กุมภาพันธ์ 2534)
--	--	----------------------

ข้อมูลจาก <http://www.rakbankerd.com/>

วิวัฒนาการของรัฐธรรมนุญไทย

รัฐธรรมนุญ คือ กฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งกำหนดรูปแบบและหลักการในการจัดการปกครองการใช้ อำนาจของผู้ปกครอง การสืบทอดอำนาจ ตลอดจนเขตหน้าที่และสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ลักษณะสำคัญของรัฐธรรมนุญมีดังนี้

1. รัฐธรรมนุญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ อยู่เหนือกฎหมายต่าง ๆ ของรัฐ กฎหมายใดที่ขัดแย้งกับ รัฐธรรมนุญจะถือว่าเป็นโมฆะและใช้บังคับไม่ได้

2. รัฐธรรมนุญ เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักการเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครอง

3. รัฐธรรมนุญเป็นกฎหมายที่ประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ประเทศที่มีรัฐธรรมนุญไม่ได้เป็นประชาธิปไตยเสมอไป แต่ประเทศประชาธิปไตยต้องมีรัฐธรรมนุญ รัฐธรรมนุญไม่ได้เป็นสัญลักษณ์ของประชาธิปไตย แต่เป็นเพียงกติกาของระบบการเมืองการปกครอง

***ธรรมนูญการปกครอง มีลักษณะดังนี้

1. มักมีการใช้หลังการปฏิวัติหรือการยึดอำนาจ

2. เป็นกฎหมายกำหนดรูปแบบการปกครอง

3. มีเจตนาใช้ชั่วคราว

4. ส่วนใหญ่แล้วมักกำหนดรูปแบบการปกครองที่ให้ความเป็นเอกแก่ฝ่ายบริหาร ***

รัฐธรรมนุญเป็นกฎหมายสูงสุดว่าด้วยการจัดระเบียบการปกครองประเทศสำหรับประเทศไทย นับจาก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรัฐธรรมนุญแห่ง ราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขและประกาศใช้รัฐธรรมนุญและธรรมนูญ การปกครองอีกหลายฉบับ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาวการณ์บ้านเมืองที่ผันแปรเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุค สมัย บรรดารัฐธรรมนุญและธรรมนูญการปกครองที่มีมาทุกฉบับ มีสาระสำคัญเหมือนกัน ที่ยึดมั่นในหลักการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภาทรงใช้อำนาจบริหาร ทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล จะมีเนื้อหาแตกต่างกันก็แต่เฉพาะในเรื่องสถานภาพของรัฐสภา และสัมพันธ์ภาพระหว่างอำนาจอธิปไตยกับอำนาจบริหาร เพื่อให้เหมาะสมกับภาวะการณ์ของบ้านเมืองในขณะนั้น ๆ

1. พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475
2. รัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475
3. รัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489
4. รัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490

5. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492
6. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495
7. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502
8. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511
9. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515
10. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517
11. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519
12. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520
13. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521
14. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2534 (ภายหลังจากที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้ยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ได้มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฯ 2521 ที่ใช้อยู่ในขณะนั้น แล้วจึงได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองฯ 2534 ขึ้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2534)
15. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 (ภายหลังจากที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองฯ 2534 แล้วได้มอบหมายให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติตามธรรมนูญการปกครองฯ 2534 ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หลังจากผ่านการพิจารณาตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในธรรมนูญการปกครองแล้ว ในที่สุดก็ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2534 ขึ้นเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2534)
16. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (ฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน พ.ศ. 2548 เป็นฉบับที่ 16)

ประวัติความเป็นมาของรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2540

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลากว่า 73 ปีแล้วที่ไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบบประชาธิปไตย และไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญไปแล้วถึง 16 ฉบับ ฉบับที่ใช้ในปัจจุบันคือ รัฐธรรมนูญฯ 2540 เป็นฉบับที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากจากเดิม แต่เดิมรัฐธรรมนูญไทยส่วนใหญ่เน้นส่งเสริมอำนาจของผู้ปกครองมากกว่าการรับรองและการประกันสิทธิของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยกร่างมากที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์การเมืองไทย การกำหนดคบทบัญญัติและกลไกของรัฐธรรมนูญจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนโดยส่วนรวมของประเทศ สมาชิกสภาฯ รัฐธรรมนูญ หรือ ส.ส.ร. ประกอบด้วยตัวแทนจากประชาชนจากทุกจังหวัด จังหวัดละ 1 คนรวม 76 คน และผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ รวมเบ็ดเสร็จ 99 คน ทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญใหม่ทั้งฉบับภายใน 240 วัน โดยคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชนเป็นสำคัญ และมีเจตนารมณ์ในการปฏิรูปการเมืองเพื่อแก้ปัญหาของสังคมไทย

โครงสร้างของรัฐธรรมนูญไทยฉบับปัจจุบัน

รัฐธรรมนูญฯ 2540 ฉบับปัจจุบันประกอบด้วยหมวดต่าง ๆ จำนวน 12 หมวด ดังนี้คือ

1. หมวด 1 บททั่วไป	8. หมวด 8 ศาล
2. หมวด 2 พระมหากษัตริย์	9. หมวด 9 การปกครองส่วนท้องถิ่น
3. หมวด 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย	10. หมวด 10 การตรวจสอบการใช้
4. หมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย	อำนาจรัฐ
5. หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ	11. หมวด 11 การตรวจเงินแผ่นดิน
6. หมวด 6 รัฐสภา	12. หมวด 12 การแก้ไขรัฐธรรมนูญ
7. หมวด 7 คณะรัฐมนตรี	

สรุปสาระสำคัญในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

หมวดที่ 1 บททั่วไป

ม. 3 อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และ ศาล

ม. 6 รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมายหรือข้อบังคับขัดหรือแย้งกับ รัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นจะใช้บังคับมิได้

หมวดที่ 2 พระมหากษัตริย์

ม. 12 องคมนตรี พระมหากษัตริย์ ทรงเลือกและแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็น ประธานองคมนตรีหนึ่งคนและองคมนตรี อื่นอีกไม่เกิน 18 คน (รวมมีองคมนตรีไม่เกิน 19 คน)

หมวดที่ 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย

ม. 30 – 54 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย

1. บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย สิทธิ เสรีภาพ และ โอกาส
2. สมบัติส่วนรวมของสังคมชาติ ต้องไม่อยู่ในอำนาจรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่ประชาชนจะต้องมีสิทธิดูแลรักษา
3. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง เช่น การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย หรือถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐ
4. ให้กระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนมีสิทธิปกครองตนเองมากขึ้น
5. การพยายามแยกอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการให้มากขึ้น เพื่อประสิทธิภาพ เป็นที่พึงพิงของประชาชน
6. ฝ่ายนิติบัญญัติมีความเปลี่ยนแปลง มีความรู้มากขึ้น การเลือกตั้งใช้เงินน้อยลง มีความโปร่งใส
7. เสถียรภาพของรัฐบาลมีมากขึ้น มีกลไกที่กำหนดชัดเจน
8. การทำงานของรัฐและนักการเมืองจะมีความโปร่งใส คอร์รัปชันน้อยลง

ม. 42 บุคคลย่อมมีเสรีภาพทางวิชาการ ให้ความคุ้มครอง การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัยและการเผยแพร่ งานวิจัย แต่ต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมือง ศีลธรรมอันดีของประชาชน

ม. 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่น รัฐต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ องค์กร ปกครองท้องถิ่นและเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมตามที่กฎหมายบัญญัติ การจัดการศึกษาอบรม ของ องค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐย่อมได้รับการคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมวดที่ 4 หน้าที่ของประชาชน ม. 66 – 70 หน้าที่ของประชาชน

1. มีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็น ประมุข
2. หน้าที่รับราชการทหาร
3. มีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย
4. มีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง (ไม่ไปและ-ไม่แจ้ง ย่อมเสียสิทธิ)
5. บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ
6. มีหน้าที่เสียภาษีอากร

หมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

ม. 71 รัฐต้องพิทักษ์รักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เอกราช และบูรณภาพแห่งอาณาเขต

ม. 72 รัฐต้องจัดให้มีกำลังทหารไว้เพื่อพิทักษ์รักษาเอกราช ความมั่นคงของรัฐ

ม. 73 รัฐต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น

ม. 74 รัฐต้องสร้างสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ

ม. 75 รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย

ม. 76 รัฐต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการกำหนดนโยบาย เศรษฐกิจ การเมือง ตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐ

ม. 77 รัฐต้องจัดให้มีแผนพัฒนาการเมือง มาตรฐานทางคุณธรรมของนักการเมืองและข้าราชการ

ม. 78 รัฐต้องกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น

ม. 80 รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็ก ความเสมอภาคของหญิงและชาย

ม. 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้

เกิดความรู้คู่คุณธรรมจัดให้มี กฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ พัฒนาวิชาชีพครู ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ม. 82 รัฐต้องจัดและส่งเสริมสาธารณสุขให้ประชาชนได้รับบริการที่ได้มาตรฐานและมีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง

ม. 83 รัฐต้องดำเนินการให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

ม. 86 รัฐต้องส่งเสริมประชากรวัยทำงานมีงานทำ

หมวดที่ 6 รัฐสภา

ม. 90 รัฐสภา ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา (500 + 200 = 700)

ม. 91 ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา

ม. 94 ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาแล้ว ให้ นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าภายในยี่สิบวัน

ม. 98 – 120 สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยประกอบด้วยสมาชิกจำนวน

ส.ส. จำนวน 500 คน

1. มาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ (ปาร์ตี้ลิสต์) ที่มีเขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง จำนวน 100 คน

2. มาจากการเลือกตั้ง แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน 400 คน

3. ไม่ห้ามคนหูหนวก เป็นใบ้ เป็น ส.ส.

4. ต้องสังกัดพรรคการเมืองก่อนเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 90 วัน

5. วุฒิ์ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี เว้นเคยเป็น ส.ส. หรือ ส.ว.มาก่อน

6. ไม่ห้ามถือสัมปทานจากรัฐก่อนเป็น ส.ส.

7. ลงสมัครรับเลือกตั้งทั้ง 2 แบบ พร้อมกันไม่ได้

8. ให้นับคะแนนรวมกันทีเดียวในเขตเลือกตั้ง

9. พรรคการเมืองได้รับเลือกตั้งแบบปาร์ตี้ลิสต์ ไม่ถึง 5 % ไม่ได้ ส.ส. ปาร์ตี้ลิสต์

10. มีถิ่นที่อยู่นอกเขต/หรือนอกประเทศมีสิทธิเลือกตั้ง

11. ส.ส.ที่เป็นนายกรัฐมนตรี /รัฐมนตรี ต้องพ้นจากการเป็น ส.ส.

12. ขาดประชุมเกิน 1 ใน 4 ของวันประชุมในแต่ละสมัยประชุมสภา ต้องพ้นสมาชิกภาพ

13. การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง ที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้น โดยให้เลือกบัญชีใดบัญชีหนึ่งเพียงบัญชี

เดียว และให้ถือเขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง

14. พรรคที่ได้คะแนนไม่ถึงร้อยละ 5 ของคะแนนแบบบัญชีรายชื่อทั้งหมด ไม่มีสิทธิได้ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ

15. อายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ ในวันเลือกตั้ง

ม. 105 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

1. มีสัญชาติไทย แต่ถ้าได้สัญชาติไทยโดยแปลงสัญชาติต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

2. ต้องมีอายุ ไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ในวันที่ 1 มกราคม ของปีที่มีการเลือกตั้ง

3. มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วไม่น้อยกว่า 90 วัน

ม. 114 อายุของสภาผู้แทนราษฎรมีกำหนด คราวละสี่ปี นับแต่วันเลือกตั้ง

ม. 115 เมื่ออายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง ให้มีการเลือกตั้งภายใน 45 วัน

ม. 116 การยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ ซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งทั่วไปภายใน 60 วัน (ม.114-115).

ม. 121 วุฒิสภา ประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้ง จำนวน มี 200 คน

1. มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน เขตจังหวัดละ 1 คน มีวาระคราวละ 6 ปี
2. ไม่สังกัดพรรคการเมือง ต้องพ้น ศ.ส. ไม่น้อยกว่า 1 ปี
3. ไม่ห้ามคนหูหนวก เป็นใบ้
4. ห้ามเป็นรัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมือง
5. อายุไม่ต่ำกว่า 40 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง วุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี
6. ทำหน้าที่ก่อกองกฎหมาย มีอำนาจตั้งกระทู้อภิปรายทั่วไป โดยไม่มีการลงมติ

ม. 136 คณะกรรมการการเลือกตั้ง ประกอบด้วย ประธานกรรมการการเลือกตั้ง 1 คน และกรรมการอื่นอีก คน

หมวด 7 คณะรัฐมนตรี

ม. 201 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอื่นอีกไม่เกินสามสิบห้าคน ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี รวม 36 คน บริหารราชการแผ่นดิน

นายกรัฐมนตรีต้องแต่งตั้งจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

ม. 202 การเสนอชื่อบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

หมวด 9 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ม. 289 องค์การปกครองท้องถิ่น ย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษา – การจัดการอบรม การบำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดี ของท้องถิ่น

หมวด 10, 11, 12

1. ศาลปกครองมีอำนาจ พิพากษาคดีที่เป็นข้อพิพาทหน่วยราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ท้องถิ่น
2. ข้าราชการ/ พนักงาน มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย อำนาจความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชน หากละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิให้ชี้แจงแสดงเหตุผล ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของรัฐต้อง วางตนเป็นกลางทางการเมือง
3. ประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง 50,000 คน เข้าชื่อเสนอกฎหมายเกี่ยวสิทธิ เสรีภาพ และแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ
4. ศ.ส. ไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 หรือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 5 หมื่นคน
วุฒิสภา ไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอประธานวุฒิสภา เพื่อให้มีมติถอดถอนบุคคลต่อไปนี้ออกจากตำแหน่ง ม.304 ส่วนที่ 3 การถอดถอนจากตำแหน่ง คือนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี - ศส. วุฒิสภา – ประธานศาลรัฐธรรมนูญ – ประธานศาลปกครอง อัยการสูงสุด
- 5.. บุคคลซึ่ง พิกัดหรือทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือจากรัฐ
- 6.. ถ้ามีการยุบสภาให้เลือกตั้งภายใน 60 วัน หากหมดวาระตามปกติให้ดำเนินการภายใน 45 วัน
7. ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ประธานรัฐสภา

*****////////*****